

HỘI HỌA NGÂY THƠ Ở VIỆT NAM – MỘT KHUYNH HƯỚNG NGHỆ THUẬT MANG ĐẬM CHẤT DÂN GIAN ĐƯƠNG ĐẠI

Nguyễn Văn Tú

Trường Đại học Khánh Hòa

Tóm tắt: Trong nhiều khuynh hướng sáng tác của hội họa hiện đại và đương đại Việt Nam, Hội họa Ngây thơ là một trong những khuynh hướng tiêu biểu. Bài viết này trình bày về những biểu hiện của chất tạo hình dân gian đương đại qua sáng tác của một số họa sỹ tiêu biểu thuộc khuynh hướng Hội họa Ngây thơ đương đại ở Việt Nam để chứng minh rằng mạch nguồn của nghệ thuật tạo hình truyền thống dân tộc vẫn đang tiếp tục chảy với sức sống mạnh mẽ trong một cơ thể mới - Hội họa Việt Nam đương đại.

Từ khóa: Hội họa ngây thơ; dân gian đương đại; hội họa Việt Nam đương đại.

1. Dẫn nhập

Ở vào nửa cuối của thế kỷ XX, lúc mà nền nghệ thuật thế giới đã bước qua sự chuyển giao từ giai đoạn nghệ thuật Hiện đại (Modern Art) sang Hậu hiện đại cùng lúc với sự xuất hiện các hình thức Nghệ thuật đương đại (Contemporary Art), tại Việt Nam, đây mới là thời kỳ bắt đầu mở cửa - đổi mới (từ năm 1986). Chính vì vậy, gần như cùng một lúc cả “tàn dư” của nghệ thuật Hiện đại cùng tâm thế sáng tác, mỹ cảm Hậu hiện đại và Đương đại ập vào, quá mới mẻ, quá mạnh mẽ, đặc biệt là đối với các họa sỹ miền Bắc vốn lâu nay đã coi phương pháp sáng tác Hiện thực xã hội chủ nghĩa là chuẩn mực cao nhất. Ngay lập tức, một cuộc cách mạng về ngôn ngữ và quan niệm nghệ thuật đã diễn ra gấp gáp, vội vàng nhất là ở các họa sỹ trẻ. Xét ở góc độ ngôn ngữ bề mặt, sự đổi mới này đã đưa nghệ thuật ra khỏi sự miêu tả thông thường của giai đoạn trước. Trên bình diện nội dung, từ nghệ thuật Hiện đại, cho đến các thể nghiệm Đương đại đều hướng tới sự biểu đạt tự do, mang tính cách mạng của tư tưởng từ bên trong người nghệ sỹ. Nghệ thuật lúc này mới thực sự phản ánh một cách đầy đủ bản chất của nó.

Bên cạnh những trào lưu nghệ thuật hiện đại – đương đại “thời thượng” như: Trừu tượng (Abstrait), Siêu thực (Surrealisme), Lập thể (Cubisme)... nghệ thuật Ý niệm (Conceptual Art), nghệ thuật Sắp đặt (Installation Art), Trình diễn (Performance Art), Video Art, nghệ thuật Đại chúng (Pop Art)... , khuynh hướng Hội họa

Ngây thơ (Naive Art) “lặng lẽ”, “ngoan hiền” với cảm hứng chủ đạo là hướng nội, quay trở về khai thác vốn văn hóa làng, cùng những giá trị nghệ thuật cốt lõi của mỹ thuật truyền thống Việt thông qua chạm khắc đình làng, các dòng tranh dân gian còn lại cùng những giá trị truyền thống từ các loại hình nghệ thuật dân gian khác.

Trong bối cảnh hội nhập, phần đông các họa sỹ trẻ hướng ra ngoài để tìm những hình thức thể hiện mới, lạ với những phản ứng nóng nảy tức thời do bị cuốn theo thời cuộc. Nền nghệ thuật dân tộc thực sự đang đứng trước thách thức lớn về nguy cơ hòa tan, đánh mất bản sắc văn hóa dân tộc. Trước thực trạng trên, các khuynh hướng nghệ thuật có quan điểm hướng nội như Hội họa ngây thơ chính là con đường tránh dẫn đến sự vong bản.

Nghiên cứu một khuynh hướng sáng tác nghệ thuật để tìm ra hướng đi đúng, vừa phát huy được những giá trị văn hóa truyền thống, đồng thời chủ động hòa nhập cùng với dòng chảy của nghệ thuật thế giới là mục đích chính của bài viết này.

2. Nội dung

2. 1. Tổng quan về khuynh hướng Hội họa Ngây thơ thế giới và Việt Nam

Về lịch sử ra đời: Vào đầu thế kỷ XIX, một số họa sỹ không được đào tạo qua trường lớp đã vẽ tranh theo sở thích riêng với phong cách ngộ nghĩnh như tranh của trẻ thơ. Họ tạo ra một hình thức mới cho nghệ thuật và thuật ngữ “Naive

art”, “ngây thơ” hay “hồn nhiên”, đã được sử dụng để mô tả cho các tác phẩm của những họa sỹ này. Tiêu biểu cho phong cách hội họa này là những họa sỹ như: Henri Rousseau, P.Klee, Louis Vivin, Séraphine Louis, André Bauchant, Dominique Peyronnet, Camille Bombois... Chính vì vậy, thuật ngữ “ngây thơ” hay “hồn nhiên” ban đầu thường để ám chỉ sự không có kiến thức về hội họa vì đa số họa sỹ thuộc phong cách hội họa này không qua đào tạo nghệ thuật chính thức, chủ yếu là tự học. Tuy nhiên, qua thế kỷ XX, nghệ thuật Ngây thơ đã được công nhận là một khuynh hướng nghệ thuật ngang bằng với các khuynh hướng nghệ thuật khác như Dã thú, Lập thể... Rất nhiều họa sỹ chuyên nghiệp được đào tạo trường quy trên thế giới đã theo đuổi khuynh hướng nghệ thuật này.

Về đặc điểm tạo hình: Điểm đặc trưng của Nghệ thuật Hội họa Ngây thơ là lối tư duy tạo hình đơn giản, ngây ngô, mộc mạc, với màu sắc tươi sáng, trong trẻo, không quan tâm đến những nguyên tắc trường quy trong hội họa như: giải phẫu, luật viễn cận, bố cục, lịch sử nghệ thuật, kỹ thuật... Về chủ đề, Hội họa Ngây thơ thường vẽ về những sinh hoạt hằng ngày, phong cảnh mộc mạc, trang phục dân gian, gia súc hay động vật hoang dã, trí tưởng tượng bay bổng như trẻ thơ... Hình ảnh con người, mọi vật trong tranh được thể hiện một cách gần gũi, thân thiện, yên bình, phù hợp với mỹ cảm truyền thống.

Về quan niệm nghệ thuật: Các họa sỹ theo khuynh hướng Hội họa Ngây thơ ở thế kỷ XX đã bắt gặp những điểm chung trong quan niệm về nghệ thuật của một số trào lưu nghệ thuật hiện đại chính của phương Tây đầu thế kỷ như: Siêu thực, Dã thú, Lập thể..., đó là sự phủ nhận nghệ thuật hàn lâm để quay trở về với nghệ thuật ban sơ nguyên thủy, dựa trên bản năng với những quan điểm nghệ thuật rõ ràng: nghệ thuật không có biên giới, không có giới hạn, không có quy tắc, nghệ thuật là tự do. Hội họa Ngây thơ không hướng đến cái đẹp tạo hình mang tính bác học, hoàn mỹ mà đưa nghệ thuật trở về với cái đẹp nguyên thủy, thuần khiết như tâm hồn của trẻ thơ.

Tại Việt Nam, trong thời kỳ mỹ thuật Đổi mới kể từ thập niên 90 của thế kỷ 20, không khó để tìm ra các họa sỹ sáng tác theo Khuynh hướng Hội họa Ngây thơ, đặc biệt là các họa sỹ miền Bắc với những tên tuổi tiêu biểu như: Hà Trí Hiếu, Thành Chương, Hoàng Phượng Vỹ, Đặng Xuân Hòa, Trần Trọng Vũ, Hoàng Hồng Cẩm, Đinh Ý Nhi, Đỗ Sơn, Đỗ Hoàng Tường, Quách Đông Phương... Khuynh hướng Hội họa Ngây thơ của các họa sỹ Việt Nam nói chung,

dù cùng một hướng đi, một đích đến với hội họa ngây thơ thế giới, nhưng họ lại có một con đường khác với sắc thái rất riêng. Sự khác biệt có được chính là nhờ ở sự khơi nguồn cho những cảm hứng sáng tạo của các họa sỹ đều có sẵn từ trong tiềm thức, lối tư duy tạo hình và mỹ cảm truyền thống của dân tộc cộng với bối cảnh đất nước đang trong quá trình hội nhập quốc tế sâu rộng trên các lĩnh vực kinh tế, chính trị, văn hóa - xã hội.

Trong phạm vi bài viết này, chúng tôi phân tích những biểu hiện của chất tạo hình dân gian đương đại thông qua sáng tác của những tác giả tiêu biểu thuộc Khuynh hướng Hội họa Ngây thơ ở Việt Nam như: Đinh Ý Nhi, Đặng Xuân Hòa, Hà Trí Hiếu, Hoàng Hồng Cẩm, Quách Đông Phương, Thành Chương, Hoàng Phượng Vỹ. Đây là thế hệ họa sỹ mà tên tuổi của họ đã gắn liền với các thành tựu của hội họa Việt Nam đương đại.

2.2. Biểu hiện của chất tạo hình dân gian đương đại thông qua sáng tác của các họa sỹ tiêu biểu thuộc Khuynh hướng Hội họa Ngây thơ ở Việt Nam

Trước tiên, cần phải khẳng định rằng, một tác phẩm hội họa mang chất tạo hình dân gian đương đại phải là một tác phẩm vừa chứa đựng những yếu tố đặc trưng của nghệ thuật tạo hình truyền thống, thể hiện rõ sự tiếp nối tư duy tạo hình và mỹ cảm truyền thống dân tộc, đồng thời lại mang những giá trị nghệ thuật phổ quát, được thừa nhận là tiên tiến, là phù hợp với tâm thức của thời đại.

Trong bài viết “Con đường ngây thơ” đăng trên báo Nhân dân, họa sỹ Lê Thiết Cương đã viết rằng “Tôi không biết Nghệ thuật Ngây thơ có phải là một thể mạnh của nghệ thuật Việt không. Nhưng rõ ràng là những gì tinh túy của nghệ thuật Việt truyền thống chính là nghệ thuật ngây thơ, là cái nhìn hồn nhiên, ngộ nghĩnh. Từ cách tư duy tạo hình những con rối trong nghệ thuật rối nước, có từ đời Lý thế kỷ XI cho đến nghệ thuật điêu khắc đình chùa thế kỷ XVI, XVII, XVIII đều nói rõ điều đó” [4]. Đúng như họa sỹ Lê Thiết Cương đã nhận định, điểm nhìn bản năng, hồn nhiên, ngây thơ, mộc mạc chính là nét tạo hình đặc trưng và mỹ cảm truyền thống của dân tộc Việt. Điều này càng thấy rõ hơn khi đặt cạnh các nền nghệ thuật trong khu vực như Chăm-pa, Trung Quốc, Ấn Độ... với sự thể hiện trau chuốt, tỉ mỉ, cầu kì và luôn hướng đến sự hoàn mỹ. Tuy nhiên, chúng ta cũng cần phải hiểu rằng, nghệ thuật Việt Nam truyền thống mà họa sỹ đề cập ở đây, không bao gồm dòng nghệ thuật chính thống cung đình tại cung vua, phủ chúa vốn chịu sự ảnh hưởng trực tiếp

từ các nền mỹ thuật trong khu vực như vừa kể... Nghệ thuật tạo hình truyền thống của người Việt biểu hiện tập trung ở dòng nghệ thuật dân gian mà tiêu biểu là ở nghệ thuật điêu khắc đình làng, chùa làng hay các dòng tranh dân gian như Đông Hồ, Hàng Trống, Kim Hoàng, Làng Sinh vốn do những người dân lao động làm ra để phục vụ cho đời sống tinh thần của chính họ. Dưới sự bảo bọc của lũy tre làng, nghệ thuật tạo hình dân gian gần như miễn nhiễm với những ảnh hưởng đến từ bên ngoài. Như vậy, có thể khẳng định rằng, làng chính là cái nôi của văn hóa Việt. Sự tìm về với “văn hóa làng” cũng chính là tìm về với cội nguồn văn hóa truyền thống của dân tộc.

Làng là nơi đến chung của các họa sỹ theo Khuynh hướng Hội họa Ngây thơ. Tuy nhiên, con đường “về làng” của mỗi họa sỹ lại không giống nhau. Bởi vậy, những câu chuyện về làng mà họ kể lại trên mặt tranh cũng vì vậy mà mỗi người mỗi khác, dù tranh của họ cùng có điểm chung cốt lõi là tính hồn nhiên dân gian - bản năng. Qua nghiên cứu về ngôn ngữ bề mặt trên sáng tác của các Họa sỹ thuộc khuynh hướng này, chúng tôi thấy rõ hai phong cách vẽ và tạm phân ra như sau:

- Phong cách vẽ ngây ngô nguyên thủy nặng tính bản năng, với các họa sỹ tiêu biểu: Đinh Ý Nhi, Hoàng Hồng Cẩm, Đặng Xuân Hòa, Hà Tri Hiếu.

- Phong cách vẽ ngây thơ – trang trí, phi tự nhiên và giàu trí tưởng tượng, với các họa sỹ tiêu biểu: Quách Đông Phương, Thành Chương, Hoàng Phụng Vỹ.

2.2.1. Phong cách vẽ ngây ngô nguyên thủy nặng tính bản năng

Mở đầu cho phong cách này không thể không nhắc đến một họa sỹ nữ đầy cá tính. Là con “nhà nòi” nhưng họa sỹ Đinh Ý Nhi lại chẳng ảnh hưởng bởi một ai từ những người xung quanh mình. Từ khi chị biết vẽ tranh cho đến mãi sau này, tranh của chị cũng không chịu thay đổi. Có chăng, chỉ là đổi từ tranh có hai màu đen trắng sang tranh có màu. Hình ảnh trong tranh của chị thì vẫn vậy: mắt mở to tròn ngây thơ, thao láo nhìn vào khoảng không. Dáng hình vẹo vọ như đứa trẻ mang thân hình đàn bà ngồi giữa đồng rơm rạ vấy đầy bùn đất, vừa biết mở mắt nhìn đời. Có người thấy nhân vật, màu sắc, nét vẽ trong tác phẩm của chị thật thân phận, gai góc, cào cào đầy tính ám ảnh nhưng tôi lại thấy nó nguếch ngoác bản năng lem luốc như tranh của những đứa trẻ vẽ trộm lên bức tường rêu cỏ nhà hàng xóm.

Hình1: Đinh Ý Nhi, “Người đàn bà ngồi”, sơn dầu

Đinh Ý Nhi là “người đàn bà vẽ” hiếm hoi, khác hẳn với đông đảo các họa sỹ nam cùng khuynh hướng. Bởi chị không cùng “về làng” với họ mà tự mở ngã đi riêng cho mình một cách tự nhiên không mưu cầu, không mục đích, với cá tính nghệ thuật thoảng nhìn tưởng mạnh mẽ, khốc liệt nhưng nhìn kỹ, tự lắng nghe lại thấy rất “đàn bà”, rất “nội trợ”. Trong sáng tác, chị cho rằng “người họa sỹ phải luôn là đứa trẻ con thành thật và hết mình trong công việc”[6]. Chắc là vậy nên hội họa của chị cứ tự nhiên, ngây thơ không đắn đo gò bó những xúc cảm bản năng. Chị nói: “Chị chỉ vẽ những gì bình thường diễn ra xung quanh mình”. Tôi đoán, khoảng không gian quanh chị xa nhất là từ nhà cho tới chợ. Chị vậy mà những sáng tác của chị như gói chặt được cả kiếp phận “đàn bà” trong ánh nhìn của trẻ thơ. Hội họa ngây thơ của Đinh Ý Nhi tuyệt nhiên không có những biểu tượng hay gọi tưởng cụ thể đến thế giới văn hóa làng nhưng chất tạo hình dân gian đương đại lại gửi đây trong nét vẽ nguếch ngoác, lối tư duy tạo hình bản năng, sơ khai trong những câu chuyện kể tự nhiên hàng ngày về cuộc sống, đời người mà chỉ dành cho những người phụ nữ Việt và chỉ đúng là họ thì mới hiểu được tranh chị kể gì.

Không có điểm chung gì nhiều với hội họa của Đinh Ý Nhi nếu nhìn sơ sài ở bề nổi, chỉ duy nhất lối vẽ hình và nét xộc xệch, nguếch ngoác, lối tô màu lem nhem như con nít là giống, cứ như Hoàng Hồng Cẩm chưa học vẽ bao giờ, tài thật! Bởi để “đập bỏ” hết những nguyên tắc trường quy trong đầu người đã học vẽ bài bản là điều khó vô cùng. Nét vẽ của anh tự nhiên đến vu vơ, không thấy chút đắn đo y như các thợ chạm khắc đình làng vừa cười nghiêng ngả vừa đục. Khó mà lường được cách anh dùng màu bởi luôn là những khoảng màu tò đơ khi thì chói gắt, xanh, vàng, đỏ, khi lại trầm âm lặng im chập chờn ngẫu hứng, lúc già, lúc trẻ. Tranh của anh đúng là tranh vẽ của trẻ con nông thôn đặc sệt. Nào gà trống, nào đèn dầu, nào âm tích, đồng rơm, tò he... cùng vài con

người phần nhiều là phụ nữ, trẻ con với vẻ mặt thuần nông, ngờ ngạc, lẻ loi như chẳng muốn kể câu chuyện gì cụ thể dù anh có vẽ về “Cô gái trẻ...”, hay “Chàng trai trẻ...”. Chất tạo hình dân gian đương đại trong các sáng tác của Hoàng Hồng Cẩm bộc lộ không chỉ bởi ở người, ở vật thuần nông mà còn vì cái tinh thần gọi tả mộc mạc mà nhẹ nhàng, ý nhị như tinh thần của những bức chạm khắc trên đình làng Bắc bộ. Những tĩnh mịch, u trầm hay trăn trở, suy tư xa gần trong các tác phẩm của anh dù không khó để nhận ra nhưng vẫn chưa đủ đưa anh ra khỏi tuổi thơ của chính mình. Với những nét riêng, rất đặc biệt trong sáng tác của mình, Hoàng Hồng Cẩm đã thả tên mình vào dòng chảy lững lờ của Hội họa Ngây thơ Việt Nam dù anh chẳng hề cố ý.

Nhìn xa hơn nữa trên “con đường Ngây thơ”, không khó để nhận ra người cùng hội cùng thuyền với Đinh Ý Nhi, Hoàng Hồng Cẩm. Đó là Đặng Xuân Hòa, Hà Trí Hiếu. Cả hai họa sĩ này đều nổi đình nổi đám không chỉ bởi gia tài nghệ thuật của mình mà còn bởi tranh của họ được “xuất khẩu” ầm ầm ra ngoài nước với vô số triển lãm cùng rất nhiều bài viết về họ. Tuy vậy, họ cũng chỉ loanh quanh vẽ trong lũy tre làng, chăm chỉ nhặt nhạnh những gì còn lại ở đình chùa, miếu mạo cộng thêm đám đồ dùng xưa cũ (chai lọ, nồi niêu, bát đĩa, đèn dầu, điều bát, lư hương, nón lá, cá, trâu...), của cải của những người nông dân được thừa kế từ ông cha để lại. Thỉnh thoảng, tranh Đặng Xuân Hòa có thêm chim, chó, mèo, gà cho vui cửa vui nhà. Còn Hà Trí Hiếu cả đời chỉ loay hoay quanh đời sống đồng quê Bắc bộ với trâu, bò, mục đồng và thôn nữ khi đỏ khi đen, khi lặng thỉnh hạnh phúc lúc lại ngê ngao hát bên những chú bò đội nón, ngừng ngoảnh... Tất tật, họ sắp xếp thành ra cái làng đủ dùng cho cả trong nhà ngoài ruộng. Bình thường là vậy mà sao mấy “ông tây” lại thích mua, thích mang về nhỉ? Chắc bởi nó quá khác, quá “Việt”. Mà có gì ở những đồ vật xưa ấy, có gì quý phái mỹ miều ở những phụ nữ chít khăn mỏ quạ cùng những con bò nhà họ mà cả Đặng Xuân Hòa rồi đến Hà Trí Hiếu phải bỏ trốn thị thành về quê vẽ mãi, mấy chục năm trời không biết chán. Họ lặng im vẽ như đám trẻ con bị thôi miên vẽ mãi trên cánh đồng cứ như muốn tìm cho ra cái gì quý lắm trong đám đồ cũ ấy. Trong lúc ở ngoài kia người ta đang đua nhau bỏ làng ra phố, bỏ xứ thuần nông lạc hậu để tìm tới chốn văn minh với những khát vọng lớn lao, lạ lẫm, thời thượng thì việc “về làng” ngây ngô vẽ của hai ông làm cho người ta nghi hoặc, tò mò. Có khi nào những thứ sứt mẻ, vung vãi mà họ tìm được trong đình, ngoài xóm lại là cái tinh

tủy, cái lớn lao khác biệt, cái khiến cho người ta phải nhận ra mình.

Hình 2: Hà Trí Hiếu, “Ba cô thôn nữ”, sơn dầu

Gồm hết hình, màu đến cả từng nét vẽ trong sáng tác của các họa sỹ Đinh Ý Nhi, Hoàng Hồng Cẩm, Đặng Xuân Hòa hay Hà Trí Hiếu không hện mà gặp ở cái sự cùng muốn tìm về miền nguyên sơ, bản năng. Tranh của họ giữ bỏ khỏi những ràng buộc luật lệ về hòa sắc, phối cảnh, bố cục... giáo điều khô cứng vốn không giúp gì nhiều cho người Việt trong việc hiểu mình là ai và mình đang muốn gì. Có lẽ, sự trở về đề gần hơn với những điều quen thuộc, giản dị chính là đích đến trong sáng tác của các họa sỹ này. Hơi thở thời đại trong các tác phẩm của họ thể hiện chính ở tinh thần muốn nghĩ khác, vẽ khác, sự khát khao thể hiện cái tôi cá nhân tự do trong sáng tạo của người nghệ sỹ trong bối cảnh nghệ thuật còn bị chi phối nặng nề từ những quan niệm cứng nhắc về mô tả hiện thực và trách nhiệm tuyên truyền của thời kỳ đầu Đổi mới.

2.2.2. Phong cách vẽ ngây thơ – trang trí, phi tự nhiên và giàu trí tưởng tượng

Cũng không có gì là lạ khi có nhiều họa sỹ Việt Nam có phong cách vẽ ngây thơ - trang trí, phi tự nhiên và giàu trí tưởng tượng. Bởi đây cũng chính là điểm chung giữa Hội họa Ngây thơ với mỹ thuật Việt truyền thống. Nếu các họa sỹ có phong cách vẽ ngây ngô nguyên thủy như Đinh Ý Nhi, Hoàng Hồng Cẩm... vẽ vung vẩy trên nền của những xúc cảm bản năng thì các họa sỹ có phong cách vẽ ngây thơ – trang trí, phi tự nhiên và giàu trí tưởng tượng như Quách Đông Phương, Hoàng Phượng Vỹ và Thành Chương lại có chiều dẫn đo hơn, suy tưởng hơn trong từng nét vẽ, từng mảng màu. Dù vẫn là trên cái nền ngây thơ rom rã, phụ nữ, nón lá, cá, trâu... nhưng mang nhiều nét mộng mơ và riêng biệt. Lối vẽ của các họa sỹ này đã tạo thêm sự khác biệt cho Hội họa Ngây thơ Việt Nam với thể giới cả trên ngôn ngữ bề mặt lẫn những ẩn ý đa tầng trong nội dung tác phẩm.

Tiêu biểu cho lối vẽ này phải bắt đầu từ họa sỹ Hoàng Phượng Vỹ. Với những giấc mơ dài gần cả đời người về những câu chuyện cổ tích trần gian, những tác phẩm của anh là cả một thể

giới trẻ thơ với những cô bé, cậu bé ôm con gà, con cá, cầm quạt, thổi sáo, những ngôi nhà, những cánh lá, con mèo, con chim... tất cả cứ như đang bước ra từ một câu chuyện xưa cũ đậm chất ngây thơ dân gian vừa như quen lại vừa mới mẻ, lạ lẫm. Anh nói “Tôi vẽ con người với đồ vật, con người với cảnh vật. Tất cả tôi đẩy vào trong tranh với một độ phi lý vô cùng”. Tranh của anh vẽ theo mảng phẳng chứa đầy những họa tiết trang trí giản lược, không kẻ lề, gọi tả con người, sự vật theo thị giác thông thường. Chính sự phi tự nhiên trong các tác phẩm của anh đã đánh thức những vùng ký ức cho người thưởng ngoạn, tạo xúc cảm huyền ảo khó lý giải. Màu sắc trong tranh Hoàng Phượng Vỹ phân nhiều là những mảng màu nguyên gốc đặt cạnh nhau không tuân theo một nguyên tắc hòa sắc nào, bởi vậy ta không thể tìm thấy sự hài hòa về thị giác ở đây nhưng từ trong trí tưởng tượng của mỗi người, nó lại mở ra được một miền bí ẩn khác về ngôn ngữ biểu đạt của màu sắc. Sự hòa quyện đích thực giữa những người xem tranh cụ thể với thế giới hình và màu trong tranh có lẽ là giá trị nghệ thuật mới mà anh đang mong muốn đạt tới. Cũng bởi vậy, sự kết hợp một cách tự nhiên giữa những yếu tố nghệ thuật tạo hình dân gian với yếu tố hiện đại trong hội họa của Hoàng Phượng Vỹ là nét duyên, đáng yêu, đáng nhìn và đáng suy ngẫm trong lòng bùng các giá trị vàng thau thời hội nhập.

Hình 3: Hoàng Phượng Vỹ, “Trung thu”, sơn dầu

Cùng góp phần tạo dựng cái riêng cho nền hội họa Việt Nam đương đại, họa sĩ Thành Chương chính là một gạch nối vững vàng cho quá khứ và hiện tại đúng như lời họa sĩ Lê Quảng Hà nhận xét “Họa sĩ Thành Chương là một nghệ sĩ gạch nối của hai thế hệ, như một gạch nối chừng mực của Đông và Tây, của quá khứ và hiện tại”[5]. Cảm hứng sáng tác chủ đạo trong hội họa của Thành Chương là yếu tố dân gian Việt Nam với hình ảnh chân dung tự họa, con trâu và trẻ mục đồng... quen thuộc. Không khí dân gian trong tranh của ông không phải là

sự sao chép mà là sự khúc xạ, hòa trộn với hơi thở của thời đại. Bởi vậy, tranh của Thành Chương có một đặc điểm, ấy là vừa quen, vừa lạ. Quen ở sự vật hiện tượng trong tranh, ở lối vẽ hình, vẽ màu nguyên chất, tươi sáng ngây thơ, đậm chất dân gian. Lạ ở lối vẽ trang trí lấp ghép mảng miếng đầy cá tính sáng tạo của riêng ông. Họa sĩ Thành Chương đề cao sự khác biệt. Đề tạo ra sự khác biệt, mới mẻ, ông sẵn sàng bỏ qua những quy tắc hàn lâm. Họa sĩ chia sẻ: “Riêng tôi, tất cả những gì không được phép làm thì tôi sử dụng hết. Từ bố cục, tạo hình, màu sắc đến đường nét, những gì cảm tôi làm tất. Khi tôi giải quyết được những cái cảm đó thì tranh của tôi lại có một cái gì đó khác biệt” [5]. Tất cả những điều trên đã tạo ra một Thành Chương với diện mạo rất riêng trong dòng chảy Hội họa Việt Nam đương đại.

Hình 4: Thành Chương, “Tình bạn”, sơn mài

Không có cái không khí lặng lẽ mộng mơ, ngây thơ đậm chất dân gian với những hình hài độc đáo cùng những mảng màu sắc ma mị như trong hội họa của Hoàng Phượng Vỹ và Thành Chương, họa sĩ Quách Đông Phương lại “xôn xôn” lối cả làng ra mặt tranh tuần hành, đông đặc trong hầu hết các tác phẩm. Nhưng cái lạ là đám đông trong tranh anh không phải là cái chợ làng lộn xộn mà là ngay hàng thẳng lối giữa không gian rõ là Việt Nam nhưng lại ít khi rõ xóm làng, ruộng đồng cũng chẳng phải phố phường. Người phố trong làng hay người làng trong phố? Các tác phẩm “Xếp hàng”, “Đường về quê”, “Đường đỏ”... cứ như có thuật thôi miên đưa người xem về một miền ký ức xa xôi nào đó trong tiềm thức, vừa rất quen, rất mới lại vừa là lạ, xa xưa. Cái cảm giác quen quen ấy chính là do người xem tranh tự thấy và chắc cũng chỉ có ở người Việt. Còn cái lạ là Quách Đông Phương chưa bao giờ tuyên bố rõ bằng tranh rằng mình vẽ làng, cùng lắm chỉ là “Đường về quê”, vậy nhưng lại thấy rõ là “người làng”. Thêm nữa, hình ảnh con người

trong tranh của anh không tạo dáng, không rõ mặt mũi, tay chân, chỉ thấy nón lá nhấp nhô cân xứng cả ba vòng. Có lẽ, anh cho rằng những chi tiết này là thừa. Hay anh lười vẽ chi tiết? Thật lạ! Tranh của Quách Đông Phương nhiều người thật đấy nhưng nhìn kỹ hóa ra chỉ là một đám đông nhân bản đang lặng im trôi khỏi phố, về làng song tranh của anh tinh mịch quá không giống cái “làng”. Có thể nói: “Tranh của Họa sỹ Quách Đông Phương là câu chuyện đáng tò mò nhất. Thoáng qua, chúng giống tranh ghép hình, hoặc tranh của trẻ mẫu giáo đem đến một cảm xúc trong trẻo, ngây thơ rõ ràng” [5]. Cái chất tạo hình dân gian trong tranh của Quách Đông Phương không lồ lộ ra ngoài mà chính là ở sự khơi gợi ký ức truyền thống có sẵn từ bên trong mỗi người xem tranh. Cái bóng dáng thị thành và thôn quê, cái truyền thống và đương đại, cái quen, cái lạ cứ quện chặt vào nhau làm cho người ta khó mà tách bạch đâu là phố, đâu là làng, đâu truyền là thống và đâu là đương đại.

Sáng tác của các họa sỹ thuộc khuynh hướng Hội họa ngây thơ kể trên, thoát nhìn rất khác nhau nhưng nhìn sâu, nghĩ kỹ thì thấy họ đều có chung một điểm nhìn đó là sự ngây thơ, bản năng, giàu tính trang trí và trí tưởng tượng bay bổng huyền hoặc. Tư duy và ngôn ngữ tạo hình của họ dù mang hơi thở của thời đại mới nhưng cũng không nằm ngoài mạch nguồn mỹ cảm truyền thống dân tộc. Tất cả các họa sỹ đều bộc lộ mong muốn thoát ra khỏi sự ràng buộc của những bài bản trường quy khô cứng để được vẽ tranh bằng tâm hồn và xúc cảm thẩm mỹ thuần khiết tự nhiên như ông cha ta đã làm với chạm khắc đình, chùa và các dòng tranh dân gian thuần Việt.

Việc khai thác một cách khéo léo gia tài truyền thống nghệ thuật dân gian mà cha ông để lại kết hợp một cách có chọn lọc với nghệ thuật tạo hình thế giới cùng với cảm quan của thời đại và bản lĩnh cá nhân của từng họa sỹ ở trên đã tạo ra một khuynh hướng Hội họa Ngây thơ đậm chất dân gian đương đại Việt Nam. Đây là một khuynh hướng hội họa của người Việt.

3. Kết luận

Sau các thể hệ họa sỹ Trường Cao đẳng Mỹ thuật Đông Dương, lại một lần nữa chúng ta chứng kiến các thể hệ họa sỹ Việt Nam thời kỳ mở cửa - hội nhập lặng lẽ, bền bỉ nuôi dưỡng, duy trì dòng chảy mỹ thuật truyền

thống dân tộc trước những thách thức khốc liệt của thời cuộc. Các họa sỹ thuộc khuynh hướng Hội họa Ngây thơ Việt Nam đương đại chính là những người đã khơi nguồn, tiếp nối cho dòng chảy ấy. Chất tạo hình dân gian truyền thống Việt không chỉ được các họa sỹ này tái hiện một cách thông thường mà còn được họ thổi hồn hiện đại, truyền cảm xúc thời cuộc vào từng tác phẩm của mình, tạo ra tính dân tộc – thời đại, sẵn sàng cho cuộc hội nhập vào dòng chảy chung của hội họa thế giới đương đại. Đây chắc chắn không chỉ là khát vọng, là đích đến của riêng các họa sỹ thuộc khuynh hướng Hội họa Ngây thơ Việt Nam đương đại.

Tài liệu tham khảo

1. Bùi Như Hương, Bài tại hội thảo "*Mỹ thuật Việt Nam trong bối cảnh toàn cầu hóa*" do trường ĐH Mỹ Thuật, Viện Mỹ Thuật tổ chức 2008, tại Hà Nội.
 2. Phan Cẩm Thượng (2003), *Truyền thống là đổi thay*, Tạp chí mỹ thuật, số 100 (63), tr20-26.
 3. Phạm Trung (2007), *Một số đặc điểm của mỹ thuật Việt Nam thời kỳ đổi mới*, Tạp chí Văn hóa nghệ thuật, số (9) 2007, tr. 74-79.
 4. <https://www.nhandan.com.vn/hangthang/van-hoa/vanhua-nghe-thuat/item/35546102-con-duong-ngay-tho.html>.
 5. <https://thethaovanhoa.vn/van-hoa/nhung-hoa-si-trieu-do-ky-cuoi-hoa-si-thanh-chuong-nguoi-di-tim-su-khac-biet-n20191218070755850.htm>.
 6. <https://news.zing.vn/dinh-y-nhi-hoa-si-phai-la-dua-tre-thanh-that-va-het-minh-post637667.html>.
- Nguồn ảnh:**
- H1: <https://news.zing.vn/dinh-y-nhi-hoa-si-phai-la-dua-tre-thanh-that-va-het-minh-post637667.html>
- H2: <http://soi.today/wpcontent/images/2015/03/Oriental-Influences-advertising-image.jpg>
- H3: <https://greenpalmgallery.com/product/trung-thu-116.html>
- H4: <https://greenpalmgallery.com/artist/nguyen-thanh-chuong-51.html>

NaïVE ART IN VIET NAM – A TREND OF CONTEMPORARY FOLK ART

Nguyen Van Tu

University of Khanh Hoa

Abstract: *Among the various schools of Vietnamese modern and contemporary Art, Naïve Painting is one of the typical trends. This article presents the manifestations of contemporary folk painting style through the works of some notable representatives of the contemporary Naïve Painting in Vietnam. This is to prove that the quintessence of our national painting traditions continues to flow with strong vitality in a new body - "the Contemporary Vietnamese Painting"*

Keywords: *Naïve Art/ Painting; contemporary folk art; contemporary Vietnamese Art/ Painting.*